

CHET TILI LEKSIKASINI O‘QITISH METODOLOGIYASI

Ergashova Durdona
O‘zDJTU Roman-german filologiyasi
FFRA 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada chet tili, xususan, fransuz tilining leksikasini o‘qitish metodologiyasi masalalari tahlil qilinadi. Leksik kompetensiyani shakllantirishda qo‘llaniladigan zamonaviy yondashuvlar, o‘qitish strategiyalari, raqamli vositalar va interaktiv metodlar samaradorligi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, fransuz tili darslarida talabalar tomonidan uchraydigan leksik xatolar, ularning sabablari va oldini olish yo‘llari amaliy tajriba asosida tahlil qilinadi. Maqolada fransuz tili leksikasini bosqichma-bosqich o‘rgatish usullari, o‘quvchilar til malakasini rivojlantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *fransuz tili, leksik kompetensiya, chet tili o‘qitish, metodologiya, zamonaviy yondashuvlar, interaktiv metodlar, leksika o‘rgatish*

Bugungi globallashuv davrida chet tillarini, xususan, fransuz tilini o‘rgatish va o‘rganish jarayoni o‘z oldiga aniq maqsad va natijalarga yo‘naltirilgan. Chet tilining asosiy tarkibiy qismlaridan biri — leksika — til egallashda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda leksik bilim va ko‘nikmalar yetakchi o‘rin tutadi. Shu sababli, fransuz tili leksikasini o‘rgatish jarayonida o‘qituvchining metodik yondashuvi, o‘quvchilar bilan ishlash strategiyasi va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasi nihoyatda muhimdir.

Fransuz tilining leksik boyligi, so‘z yasash usullari, sinonimiya va frazeologizmlar tizimi o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, ularni samarali o‘rgatish uchun puxta metodik tayyorgarlik zarur. Mazkur maqola aynan fransuz tili leksikasini bosqichma-bosqich, tizimli va samarali o‘rgatish metodikasini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot davomida nazariy yondashuvlar bilan birga amaliy kuzatuvlar, tajriba darslari natijalari ham tahlil qilinadi.

Leksik kompetensiya chet tilini egallash jarayonida eng muhim til kompetensiyalaridan biri hisoblanadi. Yevropa Kengashining CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) standartlariga ko‘ra, leksik kompetensiya tilni mazmunli va samarali ishlatish uchun zarur bo‘lgan so‘z boyligini, ularning ma’nolarini, konnotatsiyalarini va kontekstda ishlatish qobiliyatini o‘z ichiga oladi.

Fransuz tilida leksik birliklar boy, ko‘p qatlamli va ko‘p hollarda talaffuz, yozuv va ma’no jihatidan o‘zbek tilidan farq qiladi. Bu esa uni o‘rgatishda alohida metodik

yondashuvni talab qiladi. Har bir soʻzning maʼnosi bilan bir qatorda uning grammatik xususiyatlari, soʻz yasalihi, turgʻun iboralarda ishtiroki, kontekstual ishlatilishi ham eʼtiborga olinadi.

Fransuz tilida leksika ikki asosiy qatlamga boʻlinadi: asosiy soʻz boyligi (*mots usuels*) va faoliyati cheklangan, kam ishlatiladigan soʻzlar (*mots rares*). Oʻrganish jarayonida birinchi navbatda eng koʻp ishlatiladigan asosiy leksik birliklarga eʼtibor qaratilishi lozim.

Fransuz tilining leksik tizimi quyidagi jihatlari bilan ajralib turadi:

- **Sinonim va antonimlar boyligi**, bu til ifodadorligini kuchaytiradi.
- **Turgʻun iboralar (*expressions idiomatiques*)** koʻp qoʻllaniladi va ularni bevosita tarjima qilib tushunish qiyin boʻladi.

- **Homonim va polisemiya** keng tarqalgan, bu esa oʻquvchilar uchun semantik farqlarni tushunishni murakkablashtiradi.

Shu sababli fransuz tili leksikasini oʻrgatishda semantik tahlil, kontekstual mashqlar, tarjima va transformatsion metodlar keng qoʻllaniladi.

Leksika oʻrgatish jarayoni oʻquvchining til darajasiga (boshlangʻich – A1/A2, oʻrta – B1/B2, yuqori – C1/C2) mos ravishda olib borilishi kerak. Har bir bosqichda oʻziga xos metodlar qoʻllaniladi:

- **Boshlangʻich bosqichda** – vizual materiallar (rasm, fleshkart), eshitish materiallari, soʻzlar bilan tanishtiruvchi mashqlar (*matching, labeling*) afzal.

- **Oʻrta bosqichda** – kontekst asosida oʻrgatish, jumlar tuzish, tarjima mashqlari, gapirishga yoʻnaltirilgan topshiriqlar.

- **Yuqori bosqichda** – murakkab matnlar, diskussiya, debatlar orqali passiv leksikani aktivga aylantirish.

Mashqlar turlari: sinonim/antonim topish, boʻsh joylarni toʻldirish, hikoya tuzish, kollokatsiyalar bilan ishlash, ixtiyoriy matndan soʻzlarni ajratish.

Zamonaviy darslarda anʼanaviy yodlash va tarjima metodlari bilan bir qatorda quyidagi yondashuvlar samarali boʻlmoqda:

- **Kommunikativ yondashuv (*Communicative Approach*)** – tilni real hayotiy vaziyatlarda qoʻllashga yoʻnaltirilgan.

- **Task-Based Learning (TBL)** – oʻquvchilarning mustaqil fikr yuritishi va leksikani amaliy faoliyatda ishlatishini taʼminlaydi.

- **CLIL (*Content and Language Integrated Learning*)** – fanlararo integratsiya orqali leksikani kontekstda oʻrganishga xizmat qiladi.

Bu metodlar oʻquvchining motivatsiyasini oshiradi, leksikani kontekstual va funksional oʻzlashtirishga imkon beradi.

Chet tili leksikasini o‘rgatishda raqamli texnologiyalar o‘quvchilar faolligini oshirishga yordam beradi:

- **Quizlet** – fleshkart va testlar orqali yodlash.
- **Duolingo, Memrise** – gamifikatsiya orqali o‘rganish.
- **YouTube, TV5MONDE** – audiovizual manbalar orqali leksika boyitish.
- **Wordwall, Kahoot** – interaktiv o‘yinlar orqali mustahkamlash.

Talabalar ko‘p ma’lumotni tez eslab qolish, leksik birliklarni takrorlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Fransuz tili leksikasini o‘rganishda o‘quvchilar tomonidan ko‘p uchraydigan xatolar quyidagilar:

- **Interferensiya** – ona tilining leksik tizimi ta’siri.
- **So‘zlar shakli va ma’nosini chalkashtirish** (faux amis – “soxta do‘stlar”).
- **Konnotativ ma’no farqlarini tushunmaslik.**

Bu xatolarni kamaytirish uchun muntazam tuzatish, kontrastiv tahlil, kontekstual mashqlar tavsiya etiladi.

Leksik bilim va ko‘nikmalarni baholash uchun quyidagi usullar qo‘llaniladi:

- **Yozma testlar** – tarjima, bo‘sh joyni to‘ldirish, sinonim topish.
- **Og‘zaki baholash** – hikoya qilish, fikr bildirish.
- **Onlayn platformalarda natijalarni avtomatik baholash** – individual rivojlanishni tahlil qilish imkonini beradi.

Baholashda CEFR standartlariga asoslanish, o‘quvchining real foydalanish darajasini aniqlash zarur.

Fransuz tilining leksikasini samarali o‘rgatish uchun zamonaviy metodik yondashuvlar, interaktiv vositalar va o‘quvchiga yo‘naltirilgan ta’lim strategiyalari asosiy omil hisoblanadi. Tilni faqat grammatik jihatdan emas, balki semantik, konnotativ va kommunikativ darajada o‘zlashtirish o‘quvchining leksik kompetensiyasini mustahkamlaydi.

Maqolada keltirilgan nazariy va amaliy tavsiyalar fransuz tili o‘qituvchilari uchun foydali bo‘lib, dars samaradorligini oshirish, talabalar faolligini kuchaytirish hamda til bilish darajasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment* (CEFR). Cambridge University Press.

2. Richards, J.C. & Rodgers, T.S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
3. Nation, I.S.P. (2001). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press.
4. Granger, S., Dagneaux, E., Meunier, F., & Paquot, M. (2009). *International Corpus of Learner French (ICLE-FR)*.
5. Byram, M. (2008). *From Foreign Language Education to Education for Intercultural Citizenship*. Multilingual Matters.
6. TV5MONDE, Duolingo, Quizlet – Fransuz tilini o‘rgatish bo‘yicha onlayn platformalar.